

Nr 181.

Av herrar **Norling** och **Öhman**, om åtgärder för förbättrad bostadsförsörjning.

Den bostadsnöd som råder i landet har skapat ett svårt socialt elände. Trångboddheten ökar. Yngre generationer tränges efter familjebildning samman med äldre, med familjetragedier som påföljd. Unga människor hindras från att ingå äktenskap, de ogifta och av den manliga kontrahenten övergivna mödrarnas antal ökar. Folk bor i bostäder, som redan före kriget utdömdes av hälsovårdsmyndigheterna. Familjer splittras, barnen placeras på barnhem och man och hustru bo på hotell och pensionat eller som inneboende var och en på sitt håll. Familjernas ekonomi fördärvas. Spädbarn vårdas i enkelrum utan kokmöjligheter. Barnens och ungdomens vård och fostran försvåras. Människorna brytas ned såväl fysiskt som psykiskt. Behovet av fängelser, sinnes- och kroppssjukhus, sanatorier och barnhem ökar i takt med bostadsnöden, och den för landets produktion så värdefulla arbetskraftens effektivitet minskar.

Läget är svårast i de större städerna, vilka fått tillstånd att bygga proportionellt mindre än landets övriga städer, om man tar hänsyn till folkmängdsökning och äktenskapsbildning. I Stockholm exempelvis beräknades redan vid 1946 års ingång det behövlige tillskottet av bostäder till 14 790. Under åren 1946—1948 tillät de statliga myndigheterna en produktion av endast 20 249 lägenheter. Detta trots att från 1 januari 1946 till 30 november 1948 ingicks 25 039 äktenskap, och därtill kom under tiden 1946—1948 en folkökning på 39 879 personer. Bostadsproduktionen under dessa tre år har alltså inte tillåtits uppgå ens till vad som erfordras för att tillgodose det behov av bostäder, som uppstått på grund av ny hushållsbildning.

Bostadsproduktionens eftersläpning illustreras också av den kommunala bostadsförmedlingens i Stockholm bostadssökande. Vid årsskiftet 1948—49 var 32 000 aktuella ansökningar om bostad inlämnade vid förmedlingen. Varje bostadsansökan berör i medeltal 2,8 personer, varför omkring 90 000 personer eller 12,6 % av stadens befolkning är beroende av bostadsförmedlingen för att kunna få sin bostadsfråga ordnad. *Av de 32 000 sökande saknar ungefär hälften egen bostad.*

Även i Göteborg är läget svårt. Den 1 januari i år var antalet bostadsökande vid kommunala bostadsförmedlingen 8 796, därav 4 889 som saknade egen bostad. Enbart under december månad 1948 anmälde sig 356 nya bostadssökande, *men förmedlingen hade endast 18 lägenheter att fördela.*

Statsmakternas ansträngningar inriktar sig i denna situation på att i största möjliga mån hålla bostadsproduktionen nere, för att därigenom med arbetslösheten i byggnadsarbetaryrket som medel tvångsdirigera byggnadsarbetare över till annan verksamhet. Detta trots att inte minst bostads-sociala utredningens arbetsresultat utvisar att såväl läget för dagen som de programmatiskt utformade framtidsuppgifterna nödvändiggör att *byggnadsarbetarkåren inte minskas, utan tvärtom utökas, för så vitt nu aktuella och förestående uppgifter på bostadsområdet skall kunna fullföljas i det tempo, som bl. a. folkhälsans intressen oundgängligen kräver.*

Nedskärningarna sker vidare tvärt emot alla tidigare försäkringar från regeringshåll om att bostadsproduktionen skulle bli det sista som fick skäras ned. I stället har denna kommit först i fråga om nedskärningar.

Från den 1 augusti 1947 till den 2 augusti 1948 lyckades man genom åtstramning av byggnadstillståndsgivningen minska de inom av regleringen berörda byggnadsföretagen sysselsatta arbetarna med 46 000 eller med 23 %. Men så mötte också byggnadsarbetarkåren i Stockholm det nya året med 2 665 arbetslösa grovarbetare, byggnadsträarbetare, målare och murare. Våren 1947 planlades snabbutbildning av nya murare, men nu är var fjärde murare i Stockholm arbetslös. De arbetslösa byggnadsarbetarna uppstår understöd ur de statligt understödda arbetslöshetskassorna i sysslös väntan på att få lov att som yrkesmän skapa de bostäder på vilka de bostadsbehövande väntar. En del av de arbetslösa byggnadsarbetarna har redan uppburet understöd under så lång tid att de nu nalkas den gräns, då arbetslöshetskassorna inte längre utbetalar sådant. Från arbetslöshetsnämnden i Stockholm meddelas att cirka 400 arbetslösa nu anställts vid beredskapsarbeten, att 200 har statligt dagunderstöd och att de arbetslösa arbetarnas antal under mars månad beräknas stiga till 5 000. Kan en politik som avsätter sådana frukter verkligen vara ett vettigt bidrag till landets försörjning, till skapandet av samhällsekonomisk balans och till ökad produktion?

Regeringen föreslår ytterligare nedskärningar.

Trots det skildrade läget föreslås i statsverkspropositionen för budgetåret 1949/50 en sådan ytterligare inskränkning av bostadsproduktionen att bostadstillskottet under år 1949 kommer att stanna vid 43 000 lägenheter mot 55 000 lägenheter år 1948. Det skulle alltså bli 12 000 lägenheter mindre som skulle tillföras bostadsmarknaden 1949 än vad fallet var 1948, en minskning med 21,8 %. Den ytterligare minskningen inom byggnadsverksamheten beräknas i sin tur medföra en ytterligare minskning av den vid reglerad byggnadsverksamhet sysselsatta arbetskraften med 10 000 årsarbetare.

Argumenteringen för återhållsamhet vid bostadsproduktionen och för den undan för undan vidtagna nedskärningen har växlat. När ett argument på ett för alla uppenbart sätt blivit ohållbart, har man börjat anföra ett annat.

Först åberopades huvudsakligen bristen på byggnadsarbetare. Senare åberopades bristen på byggnadsmaterial. Intet av dessa argument är längre hållbart. Till och med i statsverkspropositionen omnämnes det nu, att byggnadsämnesindustrierna har avsättningssvårigheter och att 9 företag, som tillverkat artiklar för byggnadsindustrien, tvingats att nedlägga sin verksamhet. Svårigheterna drabbar särskilt de mindre industrierna. Hela landsändar, exempelvis småindustrien i Jönköpings län, där omkring 75 % av småindustriföretagen sysselsätts med tillverkning av olika detaljer för byggnadsbranschen, har redan kännning av denna, utan hänsyn till bostadsnöden och dess offer, på konstlad väg framkallade kris.

Nu finns såväl byggnadsmaterial som ledig yrkeskunnig arbetskraft. Detta bestyrkes också i statsverkspropositionen, där det framhålles, att en förbättring av marknadsläget i fråga om byggnadsmaterial nu inträtt, så att försörjningen med tegel och cement är fullt tillfredsställande och att läget förbättrats även beträffande armeringsjärn. Det kan till detta tilläggas att det även är god tillgång på trävaror, att järnhandelsvarorna inte erbjuder några svårigheter, att sanitetsgods finns i tillräcklig utsträckning och att elmaterialsituationen har förbättrats. De trängsta sektorerna på marknaden utgörs nu av smidda rör och radialorer, där de på området härskande och hänsynslöst verksamma monopolen fortfarande lyckas förverkliga den i monopolavtalen inskrivna uppgiften att »förebygga värdeförstörande överproduktion». Dessa »flaskhalsar» bör alltså vidgas.

I början av förra året ändrades motiveringarna för bostadsproduktionens allt för hårda inskränkning från talet om brist på arbetskraft och material till tal om inflationsfaran. Den 11 februari i fjol yttrade sålunda statsrådet Ericsson, att »den begränsning av investeringsverksamheten, som myndigheterna söker åstadkomma, ingår som ett led i de inflationsbekämpande åtgärderna». Men är då inte ökad produktion att betrakta som A och O i fråga om kampen mot inflationen? Utgör inte övervinnandet av bostadsnöden en förutsättning för en effektivisering vid utnyttjandet av arbetskraften? Eller kan man förvänta fullgoda arbetsinsatser från människor i bostadsnöd?

I fråga om den för åtgärder till folkets nackdel på olika områden ständigt åberopade inflationsfaran visar det sig ju också att regeringen räknat fel på — 1 000 000 000 kronor! De faromoment man skrämt med — ett »köpkraftsöverskott» som skulle länsa lagren — har varit överdrivna. Och hur skulle något annat kunna vara fallet, när konjunkturinstitutets översikt över konjunkturläget hösten 1948 visar, att industriproduktionen 1947 var

27 % högre än 1939. Och under år 1948 har industriproduktionen ökat ytterligare. Industriförbundets produktionsindex steg under tiden september 1947 till november 1948 från 127 till 137, vilket betyder att index nu ligger 7 enheter högre än 1946 och 1947. Härtill kommer att exporten i runt tal är 25 % lägre än före kriget, medan importen i runt tal är 25 % högre än före kriget. Sammantaget står alltså en betydligt större mängd varor till det svenska folkhushållets förfogande nu än tidigare. Om produktionsökningen under 1948 säges också i konjunkturinstitutets översikt att »till följd av denna utveckling har lagren i allmänhet kunnat hållas uppe eller ökats på viktiga områden». Det myckna talet om »lagertömning», att det svenska folket »höll på att leva upp sina tillgångar» osv, som utgjort ett av argumenten inte endast för återhållsamhet i avtalsrörelserna utan även för bibehållandet av bostadsnöden, har med andra ord visat sig vara skrämselfpropaganda utan sakligt underlag. Det till skräck för svenska folket skisserade »gapet» mellan de faktorer som beräknas öka efterfrågeöverskottet och sådana som beräknades minska det, angivet till den överväldigande storleken av 1 000 000 000 kronor, var en fantasibild.

Men dit har vi kommit som en följd av bl. a. »en hårdhänt beskäring av investeringsverksamheten inom byggnadsregleringens ram», konstaterar finansministern belåtet i statsverkspropositionen. Varefter han i följande ord tecknar de mörka utsikterna för en avveckling av den hårdhänta nedskärningen:

»Den viktigaste faktorn härför utgör produktionen. Visserligen är en produktionsökning ensam icke tillräcklig för att förbättra förhållandet mellan efterfrågan och varutillgång. Produktionsökningen innebär visserligen förbättrad tillgång på varor, men samtidigt öka inkomsterna i samma utsträckning. Produktionsresultatet och inkomstbildningen äro ju endast samma sak, sedd från två olika sidor. Men av varje inkomstökning torde någon del sparas. En relativt betydande del kommer vidare att ta form av ökade skatter, vilka — om statens och kommunernas utgifter inte stiga i samma takt — innebära ett sparande. Genom skatterna och sparandet åstadkommes därför automatiskt en reduktion av den effektiva efterfrågan i förhållande till varutillgången vid en produktionsökning.»

(Bil. 1 till 1949 års statsverksproposition, Bih. 2 sid. 113—114.)

Bostadsbristen skall alltså enligt finansministern övervinnas genom att, när varumängden ytterligare ökat, samhället fortfarande »sparar» åt folket genom att taga ut höga skatter, vilka skattemedel inte får användas så att det ökar statens och kommunernas utgifter, vilket ju bland annat blir följden om kommunerna ökar bostadsproduktionen och vidtager åtgärder för att förbilliga bostadskostnaderna! Finansministern tycks ha kommit in i en trolleirkele. Vilken klyfta gapar inte mellan ovan citerade pessimistiska uppläggning av problemen och exempelvis följande citat ur arbetar-rörelsens efterkrigsprogram:

»Vad som görs för att bereda bättre näringsförhållanden, *höjd bostadsstandard* och större grad av ekonomisk säkerhet åt dem som arbetar eller kommer att arbeta, är inte något som belastar samhällsekonomin, det är i stället en fråga om investering för vinnande av ekonomiskt betydelsefulla syftemål.»

Bostadsproduktionen måste ökas!

Den hårdhänta nedskärningen av bostadsproduktionen kan och bör inte godkännas, ty att i penningpolitiskt syfte strypa bostadsbyggandet betyder, att man får betala resultaten av den politiken med det dyrbaraste värde som finns, nämligen med *folkhälsan*.

Bostadsproduktionen bör i fortsättningen icke bli den huvudsakliga och hårdast använda regulatorn för att åstadkomma den samhällsekonomiska balansen, som man säger sig eftersträva. Produktionsregulatorn bör utvidgas till att omfatta även andra produktionsgrenar, där årliga investeringar på omkring 2 miljarder kronor sker utan kontroll och granskning beträffande deras nödvändighet. Enbart under tiden 1 juli 1947—30 juni 1948 startades 568 industriföretag av olika slag, vilka slukade över 7 000 arbetare. Till vad ändamål? Säkerligen i stor utsträckning för produktion av umbärliga varor. Åtgärder bör också riktas mot skatteflyktsinvesteringar i form av dyrbara kontorsinredningar och maskininköp för produktion av varor, vilka mångdubbelt lättare kan undvaras än den oundgängliga nödvändighetsvaran bostaden. Och i stället för att rikta alla ansträngningar mot byggnadsarbetarkåren för att reducera denna, borde man ägna uppmärksamhet åt den oproportionellt stora ökningen av sysselsättningsgruppen *förvaltningspersonal* som ägt rum. Samtidigt som huvudgruppen arbetspersonal minskat från 1 746 700 år 1940 till 1 687 900 år 1945 (—3,4 %), så har huvudgruppen förvaltningspersonal under samma tid ökat från 603 100 till 706 500 (+17,1 %).

Storstäderna har, som tidigare nämnts, fått bygga betydligt mindre än landets övriga städer, om man tar hänsyn till äktenskapsbildning och befolkningsökning. Under tioårsperioden 1938—1947 byggdes i Stockholm 67 771 lägenheter, i Göteborg 29 236 och i landets övriga stadssamhällen 234 993 lägenheter. Under samma tid ingicks i Stockholm 85 655 äktenskap, i Göteborg 34 804 och i städerna i övrigt 190 188. Nettoinflyttningen var i Stockholm 97 047, i Göteborg 26 029 och i övriga städer 169 658. Detta innebär att per tusen äktenskap i städerna utom Stockholm och Göteborg byggts 1 236 lägenheter, i Göteborg 840 och i Stockholm 791. Per 1 000 nettoinflyttade har det i de övriga städerna byggts 1 385 lägenheter, i Göteborg 1 123 och i Stockholm endast 698 lägenheter.

Ett osäkerhetsmoment till alla övriga sådana som drabbat bostadsproduktionen har utgjorts av det förhållandet, att kommunerna inte kunnat räkna med att få utnyttja kvottilldelningen. Byggnads- och igångsättnings-

tillstånd har förvägrats kommunerna och byggnadsföretagen. Därefter har för kort tid återstått för att kunna färdigställa byggnaderna inom kvottilldelningens giltighetstid. Varefter denna av de statliga myndigheterna dikterade »eftersläpning» lagits till intäkt för att slopa en del av redan tilldelad kvot, som kommunerna på grund av nämnda omständigheter inte kunnat förbruka. Under förra årets första hälft slopade man helt godtyckligt vad som fanns kvar av 1948 års kvot och tilldelade kommunerna nya reviderade kvotsiffror för tiden 1 april 1948—31 maj 1949. Detta skedde efter att man från slutet av år 1947 och mer än ett halvår framåt dekreterat byggnadsstopp och därmed hindrat kommunerna från att utnyttja den kvotsiffra de en gång tilldelats. Kvotsiffrorna tjänar under sådana förhållanden endast ändamålet att dölja nedskärningsåtgärderna. I detta förhållande bör en ändring komma till stånd.

Den totala investeringsbudgeten bör justeras så att en omedelbar ökning av byggnadsverksamheten kan ske, åtgärder bör vidtagas för att gynna byggnadsverksamheten på bekostnad av mindre nödvändig verksamhet och för att öka produktionen vid de byggnadsmaterialtillverkningens sektorer, som nu bildar »flaskhalsar». Vid ökningen av bostadsproduktionen bör de särskilt svåra bostadsförhållandena i storstäderna beaktas. De byggnadskvoter som tilldelas kommunerna bör bli fasta och kvottilldelningens utnyttjande alltså icke göras beroende av tid för färdigställande av byggnaderna eller med andra motiveringar förklaras slopade.

Byggnadsmaterialproduktion i samhällelig regi.

Finansminister Wigforss yttrade vid sin radiokommentar till statsverkspropositionen att »vi har ingen central ledning av produktionen, vi har endast reglering på vissa punkter». Det är riktigt. Vi har ett ekonomiskt system, där ett litet mäktigt fåtal finanskapitalister i spetsen för de stora bankerna och industribolagen i allra största utsträckning bestämmer över användningen av de produktiva tillgångarna i landet, bestämmer avvägningen mellan nutidsproduktion och framtidsproduktion, bestämmer över kapitalinvesteringarna och över om och när en viss verksamhet skall startas, läggas ned eller fortsätta verksamheten. De enskilda kapitalisternas och kapitalistsammanslutningarnas jakt efter högsta möjliga profit är bestämmande för den avgörande produktionens storlek, inriktning och utveckling. På byggnadsmaterialproduktionens område dirigerar monopolister produktionen i enlighet med sina ekonomiska intressen. Den mark som behöves för uppförandet av bostäder och de naturrikedomar som är erforderliga för framställning av byggnadsmaterial befinner sig i största utsträckning i privat ägo och nyttjas som källor till roffarprofiter.

Under sådana förhållanden blir den del av byggnadsproduktionens sektor, som regleras av samhället, vilken reglering närmast är inskränkt till frågan om uppförandet av byggnaderna, icke användbar vare sig för att öka eller för att förbilliga bostadsproduktionen. Det regleringsmaskineri som regeringen har i sin hand är endast användbart för den negativa uppgift, för vilket det också över hövan brukas, nämligen för att *bromsa den för närvarande nödvändigaste av all produktion*.

På intet annat område har monopolkapitalisterna lyckats spinna ett så finmaskigt nät som i fråga om byggnadsmaterialproduktionen. Deras verksamhet är kartlagd av monopolutredningsbyrån. Det upplysningsmaterial som levererats därifrån är fullt tillräckligt som bevis för nödvändigheten av att, i enlighet med vad som anföres i arbetarrörelsens efterkrigsprogram, befria denna produktion från element av monopolprisbildning, vilket bör ske genom att den monopolistiska produktionen övertages av samhällsägda och i samhällets regi drivna företag. Det inte minst bärande argumentet för vidtagandet av sådana åtgärder utgör de ständigt stegrade byggnadsmaterialpriserna. Enligt socialstyrelsens indexberäkning steg under tiden 1 januari 1939—1 april 1948 byggnadsmaterialkostnaderna med 75,3 %.

Vidtagandet av åtgärder på detta område har på ett upprörande sätt försumrats. Redan för fem år sedan, år 1944, hemställde riksdagen till regeringen om utredning av denna fråga. Ännu vid höstriksdagen 1945 hade ingen utredning kommit till stånd, varför kommunisterna i en interpellation till socialministern efterfrågade densamma. Socialministern svarade då att »detta problem är så vidlyftigt, att det knappast kan bemästras av en utredningskommitté av vanlig typ». Därför hade ingen utredning tillsatts.

År 1947 tog kommunisterna upp frågan motionsvägen. I motionen föreslogs skyndsamt utarbetande av förslag till organiserandet av en statlig produktion av byggnadsmaterial och ekonomiskt stöd åt kommunala eller allmännyttiga företag för producerandet av dylikt material. Nu lossnade äntligen frågan åtminstone om utredning. Regeringen tillsatte en sådan så skyndsamt, att saken var klar när motionen kom tillbaka från utskottet.

Den tillsatta utredningskommitténs arbete är emellertid så vidlyftigt att utredningen, »1947 års byggnadsmaterialsakkunniga», bör *anmodas att bryta ut frågan om statlig planmässig produktion av byggnadsmaterial, på vilket det fortfarande råder brist eller knapphet, och skyndsamt framlägga specialförslag i detta stycke*.

Utökad expropriationsrätt.

Såväl fastighets- som byggnadsmaterialmarknaden företer på grund av den privatkapitalistiska spekulativen onormalt uppskrivade värden, såväl vad gäller byggnader som tomtmark och mark som erfordras för att få tillgång till för byggnadsmaterialproduktionen nödvändiga naturtillgångar.

Därför är det nödvändigt att expropriationsrätten så utvidgas, att möjligheter skapas för stat och kommuner att utan att erlægga oskäligen ersättning kunna förvärva sådan mark samt fastigheter.

Markutredningen avlämnade under december månad 1947 ett första betänkande med förslag till vissa ändringar i expropriationslagstiftningen. Markutredningens förslag innebär bl. a. att som allmän princip borde gälla, att kommunen vid nyplanering, reglering eller sanering medgäves expropriationsrätt till all därav berörd mark, oavsett om den åtgärd, som låg till grund för expropriationsrätten, medförde ökning eller minskning av bebyggelsen eller på annat sätt medförde ändring av markens värde; men om genom dylika åtgärder värdestegring uppkom, borde denna alltid helt tillfalla kommunen.

Beträffande frågan om vem som skulle äga tillgodogöra sig den i samband med att mark exploaterades för tätbebyggelse uppkommande värdestegringen erinrade utredningen om den vid tillkomsten av 1947 års byggnadslag uttalade principen, att ägare av mark, som vid detaljplanering funnits icke böra tätbebyggas, icke borde ha anspråk på att få ersatt något mervärde för väntad tätbebyggelse. Denna grundsats kunde icke undgå att öva återverkan även på beräkningen av ersättning för mark, som enligt planen avsattes till tätbebyggelse. Ändrad användning av marken, betingad av samhällets tillväxt och därmed sammanhängande åtgärder, borde icke föranleda, att den enskilde markägaren finge tillgodogöra sig uppkommande värdeökning.

Markutredningens förslag blev emellertid senare föremål för en överarbetning inom justitiedepartementet. Denna överarbetning ledde till ett förslag om att lösandet av frågorna om expropriationsrätt och om värdestegring skulle åtskiljas. För lösningen av den sistnämnda frågan föreslogs införande av bestämmelser om uttagandet av *exploateringsavgift*.

Vid den förberedda ändringen av expropriationslagstiftningen är det önskvärt och nödvändigt, att frågorna om vidgad rätt för kommunen att expropriera mark ej blott för att kunna trygga en ändamålsenlig framtida utveckling, utan även för att förhindra enskilda markägare att tillgodogöra sig på grund av denna utveckling uppkommande värdestegring, blir lösta samtidigt. Departementschefens omnämnda lagstiftningsförslag leder till större avsteg från en sådan lösning än vad markutredningens förslag skulle göra. Sålunda kan befaras, att spørsmålet om markens överförande i samhällets hand blir andrahandsfråga och att exploateringsavgiften träder i förgrunden. Exploateringsavgifterna skulle komma att direkt påverka hyrespriserna på utrymmen inom blivande bebyggelse, då ju enskilda markägare vid markexploateringen alltid skulle uttaga hela tätbebyggelsevärdet för marken för att sedan av dessa medel erlægga exploateringsavgiften till kommunen. Dock skulle enligt förslaget kommunen icke tillföras

hela värdestegringen, en femtedel härav skulle tillfalla markägaren. Alltjämt skulle bestämmelser saknas om rätt för samhället, att, oberoende av planändringar, expropriera mark som på grund av samhällets utveckling stiger i värde. Därför bör inte något försök till partiell lösning av problemet om markvärdestegringens indragande till det allmänna godtagas, utan *expropriationslagstiftningens problem i dess helhet bör lösas i ett sammanhang. Utredningen om förändringar i expropriationslagstiftningen bör därtill utvidgas till att omfatta även beredandet av möjligheter för stat och kommuner att förvärva mark för att ernå för byggnadsmaterialproduktionen erforderliga naturtillgångar.*

Statlig affärsbank.

I november månad 1947 avlämnade 1945 års bankkommitté betänkande med förslag till omläggning av den statliga kreditgivningen för bland annat bostadsändamål. Två alternativ för det statliga kreditstödet åt bostadsproduktionen nämndes av bankkommittén. Det ena alternativet förutsätter »en fördjupning av den statliga kreditgivningen att omfatta även underliggande krediter». Det andra alternativet förutsätter »tillskapandet av ett system med statliga kreditgarantier, som möjliggör för de nuvarande primär- och sekundärlånegivarna att lämna jämväl högre liggande krediter». Det första alternativet förutsätter för sitt realiserande antingen att redan befintliga statliga organ utbyggas för den vidgade kreditgivningen, eller att ett nytt organ tillskapas för densamma, närmast då i form av en statlig affärsbank. Det andra alternativet innebär ett utnyttjande av nuvarande kreditinstitut — affärsbanker, sparbanker, hypoteksföreningar och försäkringsbolag — för förmedling av den statliga kreditgarantien till bostadsmarknaden. Kommittén har förordat detta senare alternativ.

Det måste vara principiellt riktigt och förmånligt ur administrativ synpunkt att all belåning av ett och samma objekt sammanföres på ett håll.

Frågan om inrättandet av en statlig affärsbank är under utredning av en särskild kommitté.

Bankkommitténs förslag om statlig kreditgaranti innebär att stat och kommuner skulle göras beroende av bank- och finanskapitalet och dess organisation. Därmed skulle man ge de stora kreditinstituten möjlighet att med ännu större kraft än hittills bedriva en räntepolitik i enlighet med deras intressen. Detta system skulle vidare komma att motverka en önskvärd rationalisering, bland annat ett förstatligande av kreditväsendet genom att det understöder bestående olämpliga kreditorgan.

En höjning av räntan å allt i en fastighet placerat kapital med 1 % betyder höjning av hyran med 15 %. I årets statsverksproposition förutsettes, att av hänsyn till levnadskostnaderna och inkomststabiliseringen

skall ingen ränteförhöjning få ske. Regeringen har emellertid under lång tid deklarerat sin fasta vilja att förhindra ränteförhöjningar, vilket dock icke kunnat hindra de enskilda bankerna från att under föregående år pressa upp räntan å de kortfristiga lån som kommunerna upptar med $\frac{1}{2}$ 0/0, de långfristiga lånen med 0,3 0/0, och de fortsätter sina ansträngningar att ernå ökade räntehöjningar över hela linjen, vilket givetvis också sker under tal om att räntehöjning utgör ett led i kampen mot inflationen. Vad som i detta sammanhang är synnerligen anmärkningsvärt är att statens egna penningutlåande institutioner, såsom postsparbanken och pensionsstyrelsen, även följt med i galoppen och höjt räntan på till kommuner utlämnade lån.

Bestämmelser bör omedelbart utfärdas om ovillkorligt räntestopp, så att enskilda och offentligt penningutlåande institutioner icke utan statsmakternas medgivande får höja räntorna. För att frigöra stat och kommuner från beroendet av den låne- och räntepolitik, som bedrives av enskilda kreditinstitut, bör statliga affärsbanker upprättas.

Investeringskontrollen.

I inledningen till efterkrigsprogrammets 27 punkter heter det:

»Den huvuduppgift, som förestår, är att samordna den ekonomiska verksamheten till en planmässig hushållning, så att arbetskraft och materiella tillgångar stadigt utnyttjas för en effektiv produktion. En sådan samordning bör ske under samhällets ledning och med sådan inriktning, att enskilda intressen underordnas de mål, som samfällt eftersträvas».

Det heter vidare i efterkrigsprogrammet: »Samhällelig planering av investeringsverksamheten.»

Allt detta är fortfarande endast ord på papperet. Man har visserligen inrättat ett *investeringsråd*, men detta har endast rådgivande karaktär. Statens representanter skall *råda* kapitalisterna, hur de skall använda sina pengar. Men dessa är icke mottagliga för råd som syftar till folkets bästa. Kommunisterna föreslog därför redan vid 1946 års riksdag, att rådet skulle utrustas med *beslutande myndighet*. Sker inte detta, så kommer kapitalinvesteringarna även i fortsättningen att som hittills söka sig till de mest räntabla områdena, ty kapitalet saknar ju s. k. sociala instinkter.

Riksdagen avslog förslaget om att investeringsrådet skulle tilldelas beslutande befogenheter med motiveringen, att en sådan lagstiftning skulle kräva en mycket långt gående lagstiftning. Men frågan om en lagstiftnings införande eller icke bör väl dikteras av frågeställningen: Behövlig eller icke behövlig? Och varje lagstiftning bör ju sträcka sig så långt som är erforderligt för att den önskade effekten skall kunna ernås.

Även i fråga om kontrollen av investeringar är statsmakternas befogenheter så inskränkta, att deras åtgärder blir av negativ art. Det är främst kommunernas rörelsefrihet som Kungl. Maj:t kan inskränka genom sitt veto i lånefrågor. Denna vetorätt användes på sådant sätt, att kommunernas möjligheter att förverkliga en annan av efterkrigsprogrammets punkter försvåras, hur önskvärt det än är, att den punkten genomföres i snabbast möjliga tempo, nämligen den punkt, som lyder: »Hyreshus överföres successivt i samhällets ägo».

Att äganderätten till en fastighet genom köp överföres från enskild ägare till kommun skulle ju inte behöva medföra någon ofördelaktig verkan på den »sambällsekonomiska balansen», om statsmakterna hade befogenhet att bestämma över kapitalinvesteringarna. Att statsmakterna saknar denna befogenhet gent emot enskilda söker man alltså kompensera på så sätt, att man genom vetorätten över kommunernas beslut om upptagandet av lån åstadkommer status quo på ett äganderättsområde, där det ur bostadspolitiska och sociala synpunkter är nödvändigt att åstadkomma förändringar. Investeringsrådet bör utrustas med beslutande befogenheter, och arbetar- och bonderepresentationen i detsamma bör förstärkas.

Uthyrning av lediga lägenheter.

Då bostadsbristen inte kan beräknas komma att minska under närmaste tiden, föreligger ett absolut behov av att såväl nyuppförda bostadslägenheter som lägenheter i äldre fastighetsbestånd, vilka blir lediga, uthyres efter behovsprövning.

Bostadsbristen skänker möjlighet för enskilda ägare av hyreshus att av egoistiska skäl godtyckligt vraka bland de bostadsbehövande. Helt andra bevekelsegrunder än angelägenhetsgraden hos de bostadssökande fallen får för dem vara bestämmande vid urvalet av hyresgäster. Denna frihet för fastighetsägarna att själva utvälja hyresgäster ökar också möjligheterna till att i kraft av bostadsnöden bedriva ocker.

Redan vid 1946 års riksdag föreslogs i en kommunistisk motion, att kommunerna skulle lagligen förpliktas att upprätta avgiftsfria bostadsförmedlingar och att enskilda ägare av hyreshus i lag skulle åläggas att upplåta hyreslediga bostadslägenheter till bostadssökande, som den kommunala bostadsförmedlingen anvisar. Dessa förslag avslogs då utan någon egentlig motivering.

År 1947 gjordes en framställning till regeringen från Stockholms stad, som också syftade till att ge samhället möjlighet att bestämma över användningen av ledigblivet lägenhetsbestånd. Framställningen utmynnade i begäran om bestämmelser av sådant innehåll, att hyresavtal, för att bli giltigt, skulle godkännas av den kommunala myndighet, som är ansvarig

för bostadsförsörjningen. Kommunistiska motioner väcktes i samma fråga vid såväl 1947 som 1948 års riksdagar. Andra lagutskottet uttalade sig vid båda tillfällena till förmån för en sådan lagstiftning, men yrkade ändock avslag på motionerna under uttalande av att utskottet förutsatte att regeringen skulle, »om utvecklingen föranledde därtill, för riksdagen framlägga förslag till åtgärder för att säkra tillgången på bostäder för dem, som äro i största behov därav».

Utvecklingen har för länge sedan bort föranleda vidtagandet av de begränsade åtgärderna, men något regeringsinitiativ i frågan har inte tagits.

I år har även Hyresgästernas riksförbunds kongress, som representerar 150 000 medlemmar, hemställt till statsmakterna om en sådan komplettering av hyresregleringslagen att alla lägenheter, som blir hyreslediga, skola anmälas till kommunen eller det organ kommunen föreskriver, exempelvis bostadsförmedlingen, som därefter har att efter prövning av de sökandes behov fördela de lediga lägenheterna. Hyresvärderna skulle icke få uthyra ledig lägenhet med mindre än han valt hyresgäst bland dem som kommunens organ anser i främsta rummet böra komma i fråga.

I samband med regeringsförslaget år 1947 om kommunala åtgärder för bostadsförsörjningen yrkades i en kommunistisk motion att en paragraf av följande lydelse skulle införas i lagstiftningen:

»Byggnadsföretagare, som åtnjuter lån och bidrag av statsmedel för uppförande av hyreshus, är skyldig att, om kommun så beslutar, uthyra lägenheterna genom kommunal bostadsförmedling.»

Riksdagen avlog yrkandet men framhöll att »om ett dylikt villkor för den statliga långivningen på området bör införas, det redan i de allmänna grunder för lånens erhållande, vilka fastställts av Kungl. Maj:t och riksdag, inryckes en bestämmelse, som möjliggör för kommun att knyta detta villkor till sin medverkan».

I sak hade, alltså utskottet ingen invändning mot motionsförslaget. I en kommunistisk motion till 1948 års riksdag framhölls, att man kan utgå ifrån att den samhälleliga bostadssektorn kommer att utvidgas och att således ifrågavarande angelägenhet kommer att beröra allt flera kommuner. Därför föreslogs att § 4 i lagen om tertiär- och tilläggs lån för flerfamiljshus skulle tillföras ett moment av tidigare citerad lydelse. Motionärerna hade alltså tagit ad notam utskottets förklaring av år 1947, att bestämmelsen borde införas i kungörelsen om den statliga långivningen. Ändå avlog riksdagen även detta förslag.

I Stockholm har de kommunala myndigheterna ställt villkoret dels i tomträttskontrakten, där det gällt byggnad å av staden ägd mark, och dels som förutsättning för tillstyrkandet av tertiärlån, när det gällt byggnad å fri och egen grund, att husägaren vid uthyrning under 10 år framåt skulle hyra ut lägenheterna till bostadssökande, som anvisas av kommunala bo-

stadsförmedlingen. I en del andra städer har man också förfarit på detta sätt i sistnämnda hänseende. Detta förbehåll, att ställa uthyrning till av kommunal bostadsförmedling anvisat klientel som villkor för förmedling av tertiärlån, har nu emellertid av länsstyrelsen i Malmöhus län förklarats olagligt, och även bostadsstyrelsen har avrått från detta förfaringsätt. Frågan om att säkra nytillkomna bostäder för de mest behövande bostadsökandena är alltså i stor utsträckning avhängig av att statsmakterna utfärdar erforderliga bestämmelser om detta.

Varje kommun, där hyresmarknad förefinnes, bör lagligen förpliktas att upprätta avgiftsfri bostadsförmedling. Samtidigt bör ägare av hyreshus i lag åläggas att upplåta hyreslediga lägenheter till bostadssökande som den kommunala bostadsförmedlingen anvisar.

Bostadsransonering.

Behov synes vidare föreligga av lagstiftning angående ransonering av bostäder, att tillämpas vid extrema fall av slöseri med bostadsutrymmen. I den bristsituation som nu föreligger har ofta påtalats, att större lägenheter i stor utsträckning disponeras av ett fåtal personer och att uppdelning av dessa större lägenheter skulle kunna medföra en temporär förbättring på bostadsmarknaden. För att erhålla närmare belysning av det berättigade i dessa påståenden har i Stockholm verkställts en undersökning rörande bostadsförhållandena, särskilt inom de större bostadslägenheterna. Ifrågasvarande undersökning, som grundats på uppgifter, redovisade i en av Stockholms stads statistiska kontor verkställd undersökning, har givit vid handen, att antalet boende per rumsenhet inklusive kök i genomsnitt utgör en person. Ifråga om de större lägenheterna, till vilka räknats lägenheter om 4 rum och kök och därutöver, och vilka utgör 23,8 % av lägenhetsbeståndet, har framgått, att antalet boende per rumsenhet inklusive kök i genomsnitt endast utgjorde 0,66.

Med ledning av den allmänna bostadsräkningen år 1945 har en annan utredning gjorts, som omfattar material från 17 av landets största städer. Utredningen visar, att det finns 23 400 lägenheter, vars innehavare har ett rum per person och därutöver minst 2 rum för gemensamt bruk. Om den normen uppställdes att ingen skulle ha mer än ett rum plus därutöver ett vardagsrum för gemensamt bruk av familjens medlemmar, skulle i dessa 23 400 lägenheter finnas 37 000 »överskottsrum», vilka kunde komma bostadsbehövande till godo. Här finns således en bostadsreserv, men det krävs en lagändring, om den skall kunna tagas i användning. *Sådan lagstiftning är behövlig för att kunna avskaffa det uppenbara slöseri med bostadsutrymmen, som i många fall förekommer trots rådande bostadsnöd.*

De statliga bostadssubventionerna.

Det är uppenbart att man genom att införa subventioner, vare sig de samma avse befolkningen i dess helhet eller vissa kategorier, aldrig kan uppnå vad som bör vara den samhällsliga bostadspolitikens syfte, nämligen att åstadkomma bostäder till hyror, som äro överkomliga för alla medborgare. Detta kan endast uppnås genom ett målmedvetet fullföljande av en bostadspolitik i syfte att eliminera alla spekulationsintressen och utslutande låta sociala synpunkter bliva bestämmande beträffande alla med bostadsförsörjningen sammanhängande frågor. Sker inte detta, då blir resultatet av subventionsåtgärderna endast att man accepterar, konfirmerar och konserverar nuvarande höga byggnadskostnader och höga hyresnivå.

Intill dess den samhällsliga bostadsförsörjningsverksamheten ordnats enligt sådana riktlinjer, som leder till den med hänsyn till de faktiska produktions- och förvaltningskostnaderna lägsta möjliga hyresnivån, blir en fortsatt och ytterligare utvidgad subventionsverksamhet dock nödvändig. Härigenom skapas nämligen vissa förutsättningar för fördelning av bostadskostnaderna efter de enskildas ekonomiska bärkraft.

I fråga om barnrika familjer har den statliga subventioneringen före den 1 juli 1948 varit ordnad på det sättet, att endast familjer i vissa av kommunen subventionerade bostadshus varit bidragsberättigade. Standardhyran i dylika hus har enligt föreskrifter från statens byggnadslånebyrå exempelvis för Stockholms vidkommande fått utgöra högst 25 kronor per kvm lägenhetsyta, exklusive s. k. krisbränsle. Statens bidrag har utgjorts av dels ett bidrag motsvarande hela kostnaden för krisbränsle, dels procentuella hyresbidrag till i förhållande till barnantalet varierande belopp. Sistnämnda bidrag har uppgått till 30 % av hyran för 3-barnsfamiljer, 40 % för 4-barnsfamiljer, 50 % för 5-barnsfamiljer, 60 % för 6- och 7-barnsfamiljer samt 70 % för familjer med 8 eller flera barn. Då det efter krigsutbrottet icke var möjligt att producera bostäder för kostnader, som motsvarade den av byggnadslånebyrån föreskrivna grundhyran, har mellanskillnaden tidigare bestritts av statliga s. k. tilläggsån.

Efter de beslut som fattades av 1947 års och 1948 års riksdagar skall den statliga subventioneringen i fråga om flerfamiljshus utgöras av dels differentierade bidrag, s. k. familjebostadsbidrag, vilka efter inkomstprövning skall utgå till familjer med minst två barn under 16 år och utgöra 130 kronor per barn, och dels odifferentierade bidrag, s. k. trekronorsbidrag — bidrag om 3 kronor per kvm lägenhetsyta — vilka ävenledes skall utgå efter viss behovsprövning och där det förutsattes, att lägenheten är inrymd i bostadshus, färdigställt efter den 1 juli 1946 och förvaltadt av kommun eller allmännyttigt bostadsföretag. Det förra bidraget tillämpas fr. o. m. den 1 juli 1948, det senare har gällt sedan den 1 juli 1947. Med familjebostadsbidraget

följer även ett fast bränslebidrag, som utgår med högst 175 kronor i södra och mellersta delarna av landet, samt 200 och 225 kronor i norra delarna av landet. För att familjebostadsbidrag skall beviljas gäller, att lägenheten skall vara av god standard och hålla en lägenhetsyta om minst 50 kvm. Familj, som skall äga åtnjuta familjebostadsbidrag, får ha en högsta *beskattningsbar* inkomst av 4 000 kronor för tvåbarnsfamilj. För varje ytterligare barn höjes inkomstgränsen så att den för en fembarnsfamilj utgör 7 000 kronor. Principen för beviljande av trekronorsbidrag skall vara den att hyran befunnits vara alltför hög i förhållande till inkomsten. Det ankommer på kommunerna att avgöra, vilka hushåll som skall erhålla detta bidrag. Som allmän riktlinje har av bostadssociala utredningen härvid rekommenderats tillämpningen av normen, att hyran ej bör överstiga 20 % av inkomsten. Familjebostadsbidrag och trekronorsbidrag skall kunna kombineras, varvid förutsättes att inkomsterna ligger under den för familjebostadsbidraget fixerade maximiinkomsten.

För lägenheter i enfamiljshus gäller speciella bestämmelser, bl. a. innefattande att bidraget skall utgå med ett årligt belopp, motsvarande för varje barn i familjen 20 procent av den årliga kapitalkostnaden för huset, dock lägst 130 kronor och högst 175 kronor för varje barn.

Den nya subventionen skall omfatta dels barnfamiljer med två eller flera barn, vilka familjer erhåller de differentierade familjebostadsbidragen, dels hyresgäster i allmänhet — vare sig dessa har barn eller ej — vilka kan erhålla de s. k. trekronorsbidragen. Medan barnfamiljerna förut endast kunnat erhålla bidrag, om de bodde i vissa av kommun uppförda fastigheter, kan de nu enligt de nya bestämmelserna erhålla familjebostadsbidrag, därest de flyttat in i en lägenhet om minst 50 kvm i ett nybyggt eller ombyggt, modernt hus. De s. k. trekronorsbidragen kan de dock, liksom andra hyresgäster, endast erhålla, om de hyra lägenhet i fastighet, som äges av kommunen eller allmännyttigt företag.

Såsom framgår av den lämnade redogörelsen för de tidigare och de nuvarande subventionsbestämmelserna har ramen för den statliga subventionen vidgats, varför numera ett större antal familjer kan bli delaktiga av statens ifrågavarande stöd. Den statliga stödverksamheten är emellertid helt knuten till nybebyggelsen. Det är sålunda icke möjligt för andra barnrika familjer än sådana, som bo i efter den 1 januari 1948 färdigställda lägenheter, att erhålla familjebostadsbidrag, fränsett familjer boende i av kommun eller allmännyttigt bostadsföretag uppfört bostadshus, då bidrag må åtnjutas för boende i byggnader, som färdigställdes tidigast den 1 juli 1946. Frågan om utsträckning av bidragsgivningen till att avse jämväl det befintliga bostadsbeståndet berördes i propositionen i ämnet vid föregående års riksdag, men med hänvisning till statsfinansiella skäl blev frågan undanskjuten.

Utformningen av de statliga stödåtgärderna till de barnrika familjerna enligt 1935 års kungörelse var alltså sådan, att statliga bidrag endast lämnades till bostäder, belägna i byggnader, som uppfördes av kommun eller av företag, vilka stode under kommunalt inflytande. Detta har haft till följd en betydande anhopning av barnfamiljer till vissa särskilda byggnader och områden. En dylik koncentration av barnfamiljerna har visat sig mindre lämplig både ur sociala och fastighetsekonomiska synpunkter. Det har därför varit en strävan att successivt få till stånd en spridning av barnfamiljerna på ett större bostadsbestånd. Denna strävan kommer att underlättas genom de nya subventionsbestämmelserna, som ger möjlighet för bidrag till bostäder även i andra byggnader än sådana som uppföres av kommunala företag. Bidragsgivningen är dock alltjämt begränsad till nybebyggelsen. Detta minskar en dylik önskvärd spridning av barnfamiljerna och torde i stället komma att animera dessa att söka sig till de nyproducerade bostäderna. Det är givetvis i och för sig önskvärt, att barnfamiljerna beredas bostäder i den moderna bebyggelsen, och de statliga bestämmelserna uppställer ju också vissa kvalitetskrav för de bostäder, för vilka bidrag skall utgå. Men man skulle dock icke behöva ge avkall på dessa krav, även om bidragsgivningen utsträcktes utanför nyproduktionens ram. På grund av denna frågas betydelse ur bostadssocial synpunkt bör en sådan utvidgning av bidragsgivningen ske.

Icke minst då det gäller egnahemmen skulle en dylik utvidgad subvention bli av betydelse och undanröja vissa väsentliga olägenheter, som beträffande denna bostadsform är förknippade med de statliga stödåtgärderna för de barnrikas bostadsförsörjning. Enligt bestämmelserna om familjebostadsbidrag kan sålunda bidrag endast utgå till familj, bosatt i familjemedlem tillhörigt enfamiljshus, som uppförts med stöd av statligt egnahemslån och färdigställt efter den 1 januari 1948. För egnahem, som blivit färdigställda före nämnda tidpunkt, gäller i fråga om barnrika familjer de äldre bestämmelserna om familjebidrag. Dessa är så utformade och har tillämpats så, att innehavare måst vara barnrik vid färdigställandet (långivningen) för att kunna få bidrag. Om familjen blivit barnrik senare, har statligt bidrag ej kunnat utgå med mindre familjen anskaffat ett nytt egnahem. Det har ej heller varit möjligt för en barnrik familj att erhålla familjebidrag vid inköp och inflyttning i ett redan befintligt enfamiljshus. För så vitt detta förut icke ägts av bidragsberättigad barnrik familj. De statliga bestämmelsernas utformning har haft till följd att åtskilliga med hänsyn till inkomstförhållandena eljest bidragsberättigade barnrika egnahemsbyggare icke kunnat komma i åtnjutande av statliga familjebidrag.

Kravet på att de subventionerade bostäderna skall uppfylla vissa kvalitetsfordringar bör upprätthållas, även om bidragsgivningen utsträckes till den redan befintliga bebyggelsen. Härvidlag kunna givetvis vissa praktiska

svårigheter uppstå, då det ofta kan bli vanskligt att i det speciella fallet avgöra, huruvida uppställda kvalitetsfordringar uppfyllas. Dessa svårigheter kunna dock undvikas, därest icke hela det gamla bostadsbeståndet medtages utan detta på sådant sätt begränsas att bidragsgivningen kommer att avse bostäder, som i fråga om modern utrustning och inredning i huvudsak är att jämställa med nyproduktionen. Det möter självfallet även vissa svårigheter att fastställa en dylik gräns, men det uppställda syftemålet skulle väsentligen kunna uppnås, därest i nämnda sammanhang exempelvis medtoges bebyggelse som färdigställdts efter den 1 januari 1940.

Den statliga subventionen i form av familjebostadsbidrag och bränslebidrag, som nu utgår till barnrika familjer boende i lägenheter som färdigställdts efter den 1 januari 1948 eller, när det gäller lägenheter som förvaltas av kommun eller allmännyttigt bostadsföretag, som färdigställdts tidigast den 1 juli 1946, bör utvidgas till att omfatta även familjer med två eller flera minderåriga barn, som bebo lägenheter inom byggnader, färdigställda senast den 1 januari 1940 och fram till den tidpunkt de nu gällande bestämmelserna medger utbetalande av sådana bidrag.

Enligt bestämmelserna för de nya familjebostadsbidragen förutsättes att hyrorna skall utgå med belopp, som konstitueras av de verkliga byggnadskostnaderna och förvaltningskostnaderna. Skillnaden i de hyresbelopp som de barnrika familjerna då får att betala framgår närmare av följande jämförelse, exemplifierad från Stockholm, mellan hyrorna för olika barnfamiljer vid tillämpning av beräkningsgrunderna enligt de äldre och de nya statliga bestämmelserna, varvid standardhyran beräknats efter 25 respektive 30 kronor per kvm lägenhetsyta.

	Familj med		
	3 barn	4 barn	5 barn
Bostadens storlek	60 kvm	65 kvm	70 kvm
Hyra enl. de nya bestämmelserna . . .	1 230 kr.	1 235 kr.	1 240 kr.
Hyra enl. de äldre bestämmelserna . .	1 050 kr.	975 kr.	875 kr.
Merkostnad enl. de nya bestäm.	180 kr.	260 kr.	365 kr.

Ovanstående beräkningar förutsätter att såväl familjebostadsbidrag som trekronorsbidrag utgår samt att de statliga bränslebidragen täcker bränsle- kostnaderna, så att särskilda värmetillägg icke heller i fortsättningen skall behöva uttagas av barnrika familjer.

De nya bestämmelserna medför alltså att även familjer i det befintliga bostadsbeståndet, vilka varit bidragsberättigade enligt äldre bestämmelser och som överföres till det nya bidragssystemet, i vissa fall får vidkännas icke obetydliga hyreshöjningar.

Det förhållandet att den lägre hyresnivån i den hittillsvarande s. k. barnrikehusbebyggelsen icke kan åstadkommas i nybebyggelsen, kan medföra

ytterligare en allvarlig konsekvens, nämligen att den ur social synpunkt eftersträfvade spridningen av de barnrika familjerna äventyras. Resultatet kan t. o. m. bli, att just de minst betalningskraftiga barnfamiljerna koncentreras till denna äldre bebyggelse, något som vore mycket olyckligt.

Berörda konsekvenser utvisar nödvändigheten av utvidgad subvention även på detta område, varigenom dessa ogynnsamma verkningar elimineras. I fråga om redan befintlig bebyggelse och också den bebyggelse, som i fortsättningen tillkommer och till vilken familjebostadsbidrag kan utgå, bör denna ökning av de nu utgående subventionerna utgå med skillnaden mellan vad den barnrika familjen har att erlægga enligt de nya reglerna och vad den skulle haft att betala enligt tidigare gällande bestämmelser.

De strikta bestämmelserna om den inkomstgräns (beskattningsbart belopp) som reglerar rätten till familjebostadsbidrag verkar så att om den ock endast med ett obetydligt belopp överskrides, medför detta att bidrag icke kan utbetalas. Denna gränsbestämning bör därför uppmjukas så att vid gränsfall familjebostadsbidrag och bränslebidrag minskas med det belopp med vilket den beskattningsbara inkomsten överskjuter den bestämda inkomstgränsen.

De ensamstående mödrarnas bostadsfråga.

Ensamstående mödrar med ett barn är alltså undantagna från möjligheten att erhålla statliga familjebostadsbidrag. Vad beträffar denna fråga må erinras därom, att önskemålet om åtgärder för att bereda dessa fullgoda lägenheter till överkomliga priser sedan länge varit föremål för livlig uppmärksamhet.

Frågan om de ensamstående mödrarnas bostadsförhållanden har också uppmärksamrats i statliga utredningar och förslag. Bostadssociala utredningen har föreslagit, att löpande bidrag, motsvarande familjebostadsbidrag till trebarnsfamiljer, skulle kunna beviljas för ensamstående mödrar med ett barn. I yttrandet över nämnda förslag, återgivet i 1947 års bostadsförsörjningsproposition nr 235, förordade statens byggnadslånebyrå effektivare stöd åt dessa hushåll; bl. a. borde bidrag utgå redan då ett barn under 16 år funnes. Byggnadslånebyrån anförde i denna fråga följande:

»Bidraget till ensamstående mödrar föreslår byrån så konstruerat, att bidrag börjar utgå redan då ett barn under 16 år finnes; med hänsyn till angelägenheten av att kraftigt stödja dessa hushåll förordar byrån, i likhet med utredningen, att bidraget bestämmes till att ligga två trappsteg över det normala bidraget. Enligt byråns förslag bör således ensamstående moder med ett barn erhålla en rabatt av 30 procent å bostadskostnaden, moder med två barn 40 procent osv. Maximum synes, liksom för de barnfamiljer, där både man och hustru finnas, böra ligga vid 70 procent av bostadskostnaden.»

Departementschefen uttalade i nämnda proposition sin anslutning till bostadssociala utredningens uppfattning, att ifrågavarande hushåll i många fall vore i behov av det allmännas hjälp för att på ett tillfredsställande sätt kunna lösa sin bostadsfråga. Han var emellertid icke beredd att närmare ange de förutsättningar, under vilka bidrag borde utgå, men hade för avsikt att ytterligare överväga dessa frågor och förutsatte, att förslag i ämnet skulle kunna framläggas i så god tid, att den bidragsverksamhet, varom kunde bli fråga, kunde påbörjas samtidigt med att bestämmelserna om familjebostadsbidrag trädde i kraft.

I 1948 års proposition angående bostadsförsörjningen (nr 231) erinrade departementschefen ånyo om behovet av särskilda bostadsbidrag till ensamstående mödrar med minderårigt barn, men frågan blev icke heller i detta sammanhang föremål för avgörande.

Alla skäl talar för att bestämmelserna om familjebostadsbidrag och bränslebidrag även skall gälla i fråga om ensamstående mödrar med ett minderårigt barn. Såväl bostadssociala utredningen som byggnadslånebyrån har i ovan återgivna uttalanden ansett, att ensamstående mödrar med ett minderårigt barn böra jämföras med trebarnsfamiljer, varför bostadsbidraget för deras vidkommande bör läggas två trappsteg över det normala bidraget. *En sådan bidragsberäkning kan otvivelaktigt anses berättigad och bör genomföras. Inkomstgränsen för ensamstående mödrar med ett barn bör bli densamma som för närvarande gäller för tvåbarnsfamiljer, alltså 4 000 kronor beskattningsbart belopp.*

Sammanfattning.

Den spekulationsfria sektorn inom bostadsproduktionen måste ökas och bostadskostnaderna minskas genom att kommunerna beredas tillfälle att i ökad omfattning utnyttja de möjligheter, som nu finnes för dem att med statens ekonomiska stöd uppföra bostäder att uthyras till självkostnadspris. Men en tillräckligt utökad och förbilligad bostadsproduktion kan bli verklig först genom att inflytandet från alla spekulationsintressen elimineras. Detta då inte endast i fråga om självbygget av bostäder utan även i fråga om tomtmarken och byggnadsmaterialproduktionen samt beträffande de naturtillgångar som erfordras som råvaror vid denna produktion. Endast de sociala synpunkterna bör få bli bestämmande i alla med bostadsförsörjningen sammanhängande frågor. Intill dess samhällets bostadsförsörjningsverksamhet ordnats enligt sådana riktlinjer, bör en utjämning av bostadskostnadernas bördor efter vars och ens ekonomiska bärkraft ske genom en ytterligare utvidgad statlig subventionsverksamhet.

Följande åtgärder bör vidtagas:

1) Den totala investeringsbudgeten justeras så, att en omedelbar ökning av byggnadsverksamheten kan ske. Åtgärder vidtages för att gynna bygg-

nadsverksamheten på bekostnad av mindre nödvändig produktion och för att öka produktionen vid de byggnadsmaterialtillverkningens sektorer, där brist eller knapphet på varor råder eller kan befaras komma att råda. Vid ökningen av bostadsproduktionen beaktas de särskilt svåra bostadsförhållandena i storstäderna. De byggnadskvoter, som tilldelas kommunerna, blir fasta, och deras utnyttjande göres alltså icke beroende av tid för färdigställandet av byggnaderna eller på annat sätt osäkra.

2) 1947 års byggnadsmaterialsakkunniga anmodas att bryta ut frågan om statlig planmässig produktion av byggnadsmaterial, på vilket det råder brist eller knapphet, och skyndsamt framlägga specialförslag i denna fråga.

3) Expropriationslagstiftningen utvidgas så, att ökade möjligheter skapas för stat och kommuner att utan att erlægga oskälig ersättning kunna överföra byggnader och tomtmark samt för byggnadsmaterialproduktion erforderliga naturtillgångar i samhällets ägo.

4) Lagbestämmelser utfärdas om räntestopp. Statliga affärsbanker upprättas.

5) Arbetare- och bonderepresentationen i investeringsrådet förstärkes och rådet utrustas med beslutande befogenheter.

6) Varje kommun, där hyresmarknad förefinnes, förpliktas att upprätta avgiftsfri bostadsförmedling, och ägare av hyreshus ålägges i lag att upplåta hyreslediga lägenheter till bostadssökande, som den kommunala bostadsförmedlingen anvisar.

7) Lag stiftas om bostadsransonering att tillämpas i de kommuner, där de kommunala myndigheterna så begär.

8) Den statliga subventioneringen i form av familjebostadsbidrag och bränslebidrag utvidgas till att omfatta även barnrika familjer, som bebor lägenheter i byggnader, färdigställda senast den 1 januari 1940 och fram till den tidpunkt, de nu gällande bestämmelserna medger utbetalande av sådana bidrag. Familjebostadsbidragen höjes så, att de hyresbelopp, som de subventionerade barnrika familjerna har att erlægga, inte i några fall blir högre än vad de hade att erlægga enligt de bestämmelser, som tillämpades före den 1 juli 1948. Den inkomstgräns, som reglerar rätten till familjebostadsbidrag, uppmjukas så, att vid gränsfall familjebostadsbidrag och bränslebidrag minskas med det belopp, med vilket den beskattningsbara inkomsten överskjuter den bestämda inkomstgränsen.

9) Bestämmelserna om familjebostadsbidrag och bränslebidrag skall gälla även i fråga om mödrar med ett minderårigt barn. Bidraget till ensamstående mödrar med ett eller flera barn konstrueras så, att det ligger två trappsteg över det normala bidraget. Inkomstgränserna för ensamstående mödrar med ett barn fastställs att bli detsamma, som för närvarande gäller för tvåbarnsfamiljer, alltså 4 000 kronor, och för ensamstående möd-

rar med två eller flera barn fastställes inkomstgränsen så, att den ligger ett trappsteg över de normala fallen.

Med hänvisning till vad som anförts föreslås,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om att förslag till genomförandet av ovannämnda åtgärder, i de stycken beslutanderätten tillkommer Kungl. Maj:t och riksdagen gemensamt, så skyndsamt som möjligt utarbetas och förelägges riksdagen och att övriga omnämnda åtgärder vidtagas av Kungl. Maj:t.

Stockholm i januari 1949.

Anton Norling.

Gunnar Öhman.